

- 3.Полька, Н. С., Колинченко, І. О., Гозак, С. В. & Станкевич, Т. В. (2011). Використання метаболічного еквіваленту в оцінці рівня рухової активності дітей шкільного віку. Київ.
- 4.Королева, І. В. (2005). Диагностика и реабилитация слуховой функции у детей раннего возраста. Київ: КАРО.
- 5.Полька, Н. С., Калинченко, І. О., Гозак С. В. (2012). Оцінка добових енерговитрат для визначення рівня рухової активності дітей старшого дошкільного віку. Київ.
- 6.Б.С. Мороз, А.Т. Ростунов.(2013) Діти з порушенням слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: Київ.

Reference

- 1.Boichuk, T. V., Aravitska, M. H. & Voichyshyn L. I. (2012). Metodyka reabilitatsiynoho obstezhennia u pediatrii. Ivano-Frankivsk: Plai.
- 2.Baikana, N.H., Mutev, A. V. & Kret Ya. V (2003) Vliyanye potery slukha na adaptatsyonnye y reabyltatsyonnye protsessy hlukhykh podrostko. SanktPeterburh , Rossyia.
- 3.Polka, N. S., Kolynychenko, I. O., Hozak, S. V. & Stankevych, T. V. (2011). Vykorystannia metabolichnoho ekvivalentu v otsyntsi rivnia rukhovoi aktyvnosti ditei shkilnoho viku. Kyiv.
- 4.Koroleva, Y. V. (2005). Dyahnostyka y reabyltatsiya slukhovoi funktsyy u detei ranneho vozrasta. Kyiv: KARO.
- 5.Polka, N. S., Kalynychenko, I. O., Hozak S. V. (2012). Otsinka dobovykh enerhovytrat dlia vyznachennia rivnia rukhovoi aktyvnosti ditei starshoho doshkilnoho viku. Kyiv.
- 6.B.S. Moroz, A.T. Rostunov.(2013) Dity z porushenniam slukhu: krok za krokom vid diahnostryky do inkluzii: Kyiv.

УДК 373.2.015.31:796

Каличак Ю.Л.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано психолого-педагогічні основи дослідження проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у вихователів закладів дошкільної освіти.

Визначено пріоритетність розвитку освітньо-виховної та фізкультурно-оздоровчої галузі, оскільки від цього залежить рівень здоров'я та культури здорового способу життя кожної дитини.

Охарактеризовано зміст педагогічних умінь фахівця дошкільного виховання з урахуванням специфіки професійної діяльності. Обґрунтовано актуальність даної проблеми в сучасній системі вищої освіти України.

Розкрито головні чинники формування здоров'язбережувальної компетентності та змістове наповнення термінів: "компетентність", "здоров'язбережувальна компетентність", "здоров'язбережувальні технології", "здоров'язбережувальне середовище".

З'ясовано, що здоров'язбережувальна компетентність передбачає: раціональне харчування, оптимальну рухову активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку; ефективне спілкування, відсутність і розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільна діяльність та співробітництво; самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, самоконтроль, мотивація успіху та тренування волі.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальне середовище, здоров'язбережувальні технології, професійна підготовка, вихователь закладів дошкільної освіти.

Каличак Ю.Л. Формирование здоровьесберегающей компетентности у воспитателей учреждений дошкольного образования. В статье проанализировано психолого-педагогические основы исследования проблемы формирования здоровьесберегающей компетентности у воспитателей учреждений дошкольного образования.

Определено приоритетность развития образовательно-воспитательной и физкультурно-оздоровительной отрасли, поскольку от этого зависит уровень здоровья и культуры здорового образа жизни каждого ребенка.

Охарактеризовано содержание педагогических умений специалиста дошкольного воспитания с учетом специфики профессиональной деятельности. Обосновано актуальность данной проблемы в современной системе высшего образования Украины. Раскрыто главные факторы формирования здоровьесберегающей компетентности и содержательное наполнение терминов: "компетентность", "здоровьесберегающая компетентность", "здоровьесбережувальні технології", "здоровьесберегающая среда".

Выяснено, что здоровьесберегающая компетентность предполагает: рациональное питание, оптимальную двигательную активность, санитарно-гигиенический режим труда и отдыха; эффективное общение, отсутствие и разрешения конфликтов, поведение в условиях давления, угроз, дискриминации, совместная деятельность и сотрудничество; самосознания и самооценка, анализ проблем и принятие решений, определение жизненных целей и программ, самоконтроль, мотивация успеха и тренировка воли.

Ключевые слова: здоровье, здоровьесберегающая компетентность, здоровьесберегающая среда, здоровьесберегающие технологии, профессиональная подготовка, воспитатель учреждения дошкольного образования.

Kalichak Yu.L. Formation of health-preserving competence of pre-school teachers. The article analyzes the psychological and pedagogical foundations for the study of the problem of formation of health-preserving competence of pre-school teachers. The priority of development of the educational and health protection institutions has been determined, since it is those institutions that the health standards and a healthy lifestyle of each child depend on. In the present conditions, under which the preschool education system is functioning the issues of raising the status of physical culture, reducing the disease incidence among children, improving health, improving physical and mental fitness, developing creative abilities and skills of independent scientific knowledge and self-education in order to increase the level of professional training of preschool teachers has become extremely topical, since the vast majority of preschool children have health problems. Hence the need for the formation, preservation and recovery of the health of preschool children – the main goal of our society and the education system in particular.

The main factors of the formation of health-preserving competence and the definition of the terms: "competence", "health-preserving competence", "health-preserving technologies", "health-preserving medium" have been revealed.

It has been proved that the formation of health-preserving competence implies: conceptual fundamentals of knowledge about the health of a modern person; the inculcation of a healthy way of life; safe behaviour skills; cultivating the health-forming, health-preserving, active behaviour; obtaining the knowledge about health and its components; the formation of value-oriented relation to the environment, to people, to oneself; the application of methods for the integrated health assessment and the system of practical skills that ensure the preservation and improvement of health; use of knowledge about health preservation and improvement, self-regulation and self-correction; the ability to provide first aid; the ability to prevent injuries.

Key words: health, health-preserving competence, health-preserving environment, health-preserving technologies, professional training, pre-school teacher.

Постановка проблеми. На сучасному етапі людина, її життя і здоров'я визначаються як найвищі людські цінності, адже вони є показником цивілізованості суспільства, головним критерієм ефективності діяльності всіх його сфер.

Підтвердженням цього є й найважливіші стратегічні завдання, що полягають у визначеному гармонійному розвитку людини, становленню її духовного, психічного та фізичного здоров'я. При цьому увагу акцентовано на пріоритетності формування відповідального ставлення до здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Ці завдання відображено в Конституції України, Законах України „Про дошкільну освіту”, „Про фізичну культуру і спорт”, концепції педагогічної освіти, що передбачають пошуки шляхів удосконалення процесу збереження, зміцнення й формування здоров'я підростаючого покоління та їх ефективного впровадження в процес життєдіяльності кожної особистості.

Інтенсивний розвиток системи дошкільної освіти, особливе значення перших років життя дитини у формуванні особистості – все це зумовлює необхідність підготовки професійних педагогів, які зможуть кваліфіковано керувати складним процесом виховання дошкільників. Перебудова системи освіти пов'язана з підвищенням вимог до рівня теоретичної і практичної підготовки, до особистості вихователя закладу дошкільної освіти.

Мета статті. Метою статті є з'ясування стану дослідженості проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у вихователів закладів дошкільної освіти та визначення сутності основних ключових понять.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема підготовки фахівців у закладах вищої освіти є предметом досліджень багатьох учених: А.М. Алексюка, Л.В. Артемової, І.Д. Беха, Г.В. Бєленької, О.Л. Богиніч, С.У. Гончаренка, М.Б. Євтуха, І.А. Зязюна, В.Ф. Орлова та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури стосовно професійної підготовки фахівців з фізичної культури свідчить про те, що досліджувана проблема розглядається науковцями в різних аспектах, а саме: вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (В.Г. Ареф'єв, С.Ю. Балбенко, Л.В. Волков, М.Т. Данилко, М.Д. Зубалій, Н.М. Мацкевич, Т.Г. Овчаренко, О.В. Петунін, М.М. Садиков, Б.М. Шиян та ін.); формування індивідуальних здібностей студентів у процесі навчання та виховання (С.Н. Бубка, В.М. Маришук, В.С. Фарфель); упровадження особистісно орієнтованих технологій навчання та виховання у закладах вищої педагогічної освіти (І.Д. Бех, О.О. Вербицький, Л.П. Сущенко); психолого-педагогічні основи навчання фахівців у галузі фізичного виховання і спорту (О.В. Федик, А.В. Цьось та ін.); підготовка студентів до фізичного виховання дошкільників (О.Л. Богиніч, Л.В. Волков, Н.Ф. Денисенко, З.І. Нестерова, Т.І. Поніманська, Л.А. Рижова).

Виклад основного матеріалу. Проблема підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів дошкільного профілю є одним із пріоритетних завдань національної системи освіти і пов'язана із збереженням та зміцненням здоров'я, формуванням здоров'язбережувальної компетентності у вихователів закладів дошкільної освіти.

Розглянемо більш детально змістове наповнення поняття "компетентність". Під компетентністю людини, зазначає В. Химинець, слід розуміти спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Загальні і фахові компетентності людина використовує в різних сферах діяльності для виконання певних завдань, вони також служать їй при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях. Дотримуючись компетентнісного підходу, науковець стверджує, що вміє вчитися той, хто: усвідомлює мету освітньої діяльності; мотивований до ефективної освітньої діяльності; вміє організувати свою освітню діяльність; вміє відібрати потрібні знання; працює за обґрунтованим планом, який веде до поставленої мети; вміє здійснювати моніторинг і самоконтроль освітньої діяльності; усвідомлює свою освітню діяльність і прагне до її вдосконалення [11].

Т. Бойченко наголошує на необхідності переходу в навчанні "з процесу на результат в діяльнісному вимірі, забезпечення спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого "Я" у професії" [3, с. 42].

Як зазначає І. Зязюн, "головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями" [7, с. 15].

На думку Г. Беленької у сучасних умовах настав час змінювати усталені підходи до розуміння сутності поняття "фахова (професійна) компетентність вихователя". Не варто розглядати професійну компетентність педагога-дошкільника лише, як когнітивний компонент педагогічного професіоналізму та основи професійного мислення, свідомості й самосвідомості [2].

Формування компетентності й нероздільно пов'язане з певним типом організації знань, бо проблема полягає "в тому, як організовані індивідуальні знання, наскільки вони надійні в якості основи для прийняття ефективних рішень відносно тієї чи іншої конкретної ситуації", – зазначає М. Холодна [5, с. 57]. Вона вважає, що знання компетентної людини мають відповідати таким вимогам:

- різноманітність;
- структурованість;
- категоріальний характер;
- володіння не лише предметними знаннями, але й процедурними;
- наявність знань про власне здоров'я і знань, що належать до особистісного досвіду;
- гнучкість;
- оперативність;
- дієвість [5, с. 74].

Із поняттям здоров'язбережувальна компетентність тісно пов'язана категорія "здоров'я".

Дефініція здоров'я розглядається в декількох аспектах: філософському, медико-біологічному та соціально-педагогічному. Категорія "здоров'я" визначається дослідниками як інтегративна якість повноцінного гармонійного людського буття в усіх його вимірах та аспектах [6].

Здоров'я – не лише відсутність хвороб, а й комфортне психологічне самопочуття, гарний настрій, високий рівень пристосування, благополуччя. Тобто це гармонійне поєднання фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я як результат самодисципліни, самопізнання, самореалізації на основі стійкої потреби бути здоровим.

За сучасними науковими підходами структурними складовими здоров'я визначено:

- психічне здоров'я – стан психічної сфери людини, який характеризується загальним душевним комфортом, забезпечує адекватну регуляцію поведінки й обумовлений потребами біологічного і соціального характеру;
- фізичне здоров'я, що розглядається як поточний стан функціональних органів і систем організму;
- духовне здоров'я – це стан духовного світу особистості, його сприйняття складових духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики.
- соціальне здоров'я – система цінностей, настанов і мотивів поведінки в соціальному середовищі [12].

Усі компетентності взаємопов'язані між собою й підпорядковуються здоров'язбережувальній.

Здоров'язбережувальна компетентність передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я, а також здоров'я власного оточення. Вона передбачає:

- раціональне харчування, оптимальну рухову активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку;
- ефективне спілкування, відсутність і розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільна діяльність та співробітництво;
- самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, самоконтроль, мотивація успіху та тренування волі [9].

Вище наведене дозволяє стверджувати про пріоритетність розвитку освітньо-виховної та фізкультурно-оздоровчої галузі, оскільки від цих факторів залежить рівень здоров'я та культури здорового способу життя кожної дитини. У сучасних умовах функціонування системи дошкільної освіти є надзвичайно актуальним питання підвищення статусу фізичної культури, зниження захворюваності серед дітей, зміцнення здоров'я, підвищення фізичної та психічної підготовленості, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання та самоосвіти з метою підвищення рівня професійної підготовки фахівців дошкільного профілю, адже переважна більшість дітей дошкільного віку мають проблеми зі здоров'ям. Звідси впливає необхідність формування, збереження та відновлення здоров'я дошкільників – головна мета нашого суспільства і системи освіти зокрема.

І.А. Анохіна зазначає, що для того, щоб формувати здоров'я, потрібно чітко знати, як воно закладається, зберігається і руйнується, а також те, що здоров'я залежить від багатьох чинників, взаємин в сім'ї. Значна роль у формуванні, збереженні та зміцненні здоров'я належить педагогам [1, с. 25].

Для розв'язання цього завдання необхідно сформувати в студентів стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснити комплекс здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я вважає Д.Є. Воронін [4].

Формування здоров'язбережувальної компетентності засобами фізичного виховання особливо важливе для студентів закладів вищої педагогічної освіти, адже сучасний фахівець дошкільного профілю повинен володіти не лише високим рівнем професійної підготовки, але й міцним здоров'ям. Поняття "здоров'язбережувальна компетентність" можна сформулювати як певний рівень медико-валеологічної грамотності студента, стан соціального благополуччя, ступінь розвитку творчих сил, фізичних, психічних і розумових здібностей людини, що виявляються в організації її життєдіяльності, у ставленні до самої себе, інших людей, до природи.

Здоров'язбережувальна компетентність передбачає не лише медико-валеологічну інформативність, але й застосування здобутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням. Формування спрямованості мислення на збереження й зміцнення здоров'я – невід'ємний компонент здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців [8, с. 28].

З позицій Н.В. Тамарської "здоров'язбережувальну компетентність" можна здійснювати у формі профілактичних заходів і застосуванні здоров'язбережувальних технологій людьми, що знають закономірності процесу збереження здоров'я [10, с. 11].

Формування здоров'язбережувальної компетентності передбачає:

- концептуальні основи знань про здоров'я сучасної людини;
- прищеплення здорового способу життя;
- навички безпечної поведінки;
- культивування здоров'ятворчої, здоров'язбережувальної, життєактивної поведінки;
- опанування знаннями про здоров'я і його складові;
- формування в особистості ціннісного ставлення до навколишнього середовища, до людей, до самої себе;
- застосування методів комплексної оцінки стану здоров'я і системи практичних умінь та навичок, які

забезпечують збереження та зміцнення здоров'я;

- використання знань про збереження і зміцнення здоров'я, про саморегуляцію і самокорекцію;
- можливість надання першої допомоги;
- здатність здійснювати профілактику травматизму [10].

Із категорією "здоров'язбережувальна компетентність" тісно пов'язані дефініції "здоров'язбережувальні технології" та "здоров'яформувальні технології".

За Т. Бойченком, сутність здоров'язбережувальних технологій полягає в проведенні відповідних коригуючих, психолого-педагогічних, реабілітаційних заходів з метою поліпшення якості життя особистості: формування більш високого рівня її здоров'я, навичок здорового способу життя, забезпечення професійної діяльності та її мінімальної фізіологічної "вартості" [3, с. 41].

На думку О.Н. Московченко, здоров'язбережувальні технології – це сукупність наукових знань, засобів, методів і прийомів, що дозволяють оцінити функціональні та психофізіологічні параметри здоров'я індивіда; на основі оцінки параметрів здоров'я підібрати адекватне тренувальне навантаження, що дозволяє підвищити функціональні можливості організму з метою переходу його на новий рівень функціонування для збереження і зміцнення творчого потенціалу, підвищення рівня працездатності і соціальної активності, вирішення завдань спортивної підготовленості [8, с. 21].

К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова вважають здоров'язбережувальні технології комплексом засобів та заходів, спрямованих на зміцнення психофізичного та психологічного здоров'я дітей та технології здоров'яформувальні – це психолого-педагогічні технології, програми, методи, які спрямовані на виховання в дітей культури здоров'я, особистісних якостей, що сприяють його збереженню й зміцненню, формування уявлення про здоров'я як цінність, мотивацію для ведення здорового способу життя [6; 266].

Висновки. Таким чином, формування "здоров'язбережувальної компетентності" не передбачає однотайності в нечисленних трактуваннях, що пояснюється поліфункціональним характером дефініції. Серед складових ключових компетентностей, що розглядають проблеми збереження та зміцнення здоров'я людини, сучасні дослідження виокремлюють здоров'язбережувальну компетентність.

Здоров'язбережувальна компетентність має такі складові: раціональне харчування, оптимальну рухову активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку; ефективне спілкування, відсутність і розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільна діяльність та співробітництво; самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, самоконтроль, мотивація успіху та тренування волі.

Формування здоров'язбережувальної компетентності передбачає: концептуальні основи знань про здоров'я сучасної людини; прищеплення здорового способу життя; навички безпечної поведінки; культивування здоров'ятворчої, здоров'язбережувальної, активної життєвої поведінки; опанування знаннями про здоров'я і його складові; формування в особистості ціннісного ставлення до навколишнього середовища, до людей, до самої себе; застосування методів комплексної оцінки стану здоров'я і системи практичних умінь та навичок, які забезпечують збереження та зміцнення здоров'я; використання знань про збереження і зміцнення здоров'я, про саморегуляцію і самокорекцію; можливість надання першої допомоги; здатність здійснювати профілактику травматизму.

У галузі дошкільної освіти проблема здоров'язбереження здійснює акцент на окремих особистісних характеристиках вихователя, особливостях професійної діяльності, зокрема педагогічних технологій, які проявляються зокрема у турботі про здоров'я дітей дошкільного віку.

Література

1. Анохина И. А. Приобщение дошкольников к здоровому образу жизни: методические рекомендации / И. А. Анохина. – Ульяновск : УИПК-ПРО, 2007. – 80 с. – (Серия "Здоровый ребенок"; вып. 2).
2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання [Текст]: монографія / Г.В. Беленька. – К. : Світос, 2006. – 304 с.
3. Бойченко Т. Навчити головного. Формування здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді / Т. Бойченко // Профтехосвіта. – 2009. – № 1. – С. 40-43.

4. Воронін Д.Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педаг. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Д.Є. Воронін. – Херсон, 2006. – 20 с.
5. Гельфман Э.Г., Холодная М.А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. – СПб. : Питер, 2006. – 384 с.
6. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутий, О.О. Фунтікова. – Запоріжжя : ТОВ "ЛІПС" ЛТД, 2010. – 324 с.
7. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи [текст] // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / І. А. Зязюн. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10-18.
8. Московченко О.Н. Оптимизация физических нагрузок на основе индивидуальной диагностики адаптивного состояния у занимающихся физической культурой и спортом (с применением компьютерных технологий) : автореф. на соискание учен. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры" / О.Н. Московченко. – М. , 2008. – 62 с.
9. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Бібліотека з освітньої політики] . – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
10. Тамарская Н. В. Управление учебно-воспитательным процессом в классе (здоровьесберегающий аспект): Учебно-методическое пособие для учителя / Тамарская Н. В. Русакова С. В., Гагина М. Б. – Калининград : Изд-во КГУ, 2002. – 31 с.
11. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakinppo.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
12. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник / В.Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.

References

1. Anokhina I. A. Priobshcheniye doskolnikov k zdorovomu obrazu zhizni: metodicheskiye rekomendatsii / I. A. Anokhina. – Ulianovsk : UIPK-PRO. 2007. – 80 s. – (Seriya "Zdorovyy rebenok"; vyp. 2).
2. Bielienska H.V. Vychovatel ditei doshkilnogo viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia [Tekst]: monohrafiia / H.V. Bielienska. – K. : Svitoch, 2006. – 304 s.
3. Boichenko T. Navchyty holovnoho. Formuvannia zdoroviaformuvalnoi ta zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti uchnivskoi molodi / T. Boichenko // Proftekhosvita. – 2009. – № 1. – S. 40-43.
4. Voronin D.Ie. Formuvannia zdoroviazberihaiuchoi kompetentnosti studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv zasobamy fizychnoho vykhovannia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. pedah. nauk : spets. 13.00.07 "Teoriia i metodyka vykhovannia" / D.Ie. Voronin. – Kherson, 2006. – 20 s.
5. Gelfman E.G., Kholodnaya M.A. Psikhodidaktika shkolnogo uchebnika. Intellektualnoye vospitaniye uchashchikhsya. – SPb. : Piter. 2006. – 384 s.
6. Doshkilna osvita: slovnyk-dovidnyk: ponad 1000 terminiv, poniat ta nazv / upor. K.L. Krutii, O.O. Funtikova. – Zaporizhzhia : TOV "LIPS" LTD, 2010. – 324 s.
7. Ziazun I. A. Filosofiia postupu i prohnazu osvitoi systemy [tekst] // Pedagogichna maisternist: problemy, poshuky, perspektivy: [monohrafiia] / I. A. Ziazun. – K. ; Hlukhiv : RVV HDPU, 2005. – S. 10-18.
8. Moskovchenko O.N. Optimizatsiya fizicheskikh nagruzok na osnove individualnoy diagnostiki adaptivnogo sostoyaniya u zanimayushchikhsya fizicheskoy kulturoy i sportom (s primeneniym kompyuternykh tekhnologiy) : avtoref. na soiskaniye uchen. stepeni dokt. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya. sportivnoy trenirovki. ozdorovitelnoy i adaptivnoy fizicheskoy kultury" / O.N. Moskovchenko. – M. . 2008. – 62 s.
9. Ovcharuk O.V. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektivy [Biblioteka z osvitoi polityky] . – K. : K.I.S., 2004. – 112 s.
10. Tamarskaya N. V. Upravleniye uchebno-vospitatelnym potsessom v klasse (zdorovyeberegayushchiy aspekt): Uchebno-metodicheskoye posobiye dlya uchitelya / Tamarskaya N. V. Rusakova S. V., Gagina M. B. – Kaliningrad : Izd-vo KGU. 2002. – 31 s.
11. Khymynets V. Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoho rozvytku vchytelia [tekst] / V. Khymynets // Zakarpatskyi instytut pislidyplomnoi pedagogichnoi osvity. – [Elektronnyi resurs] . – Rezhym dostupu: <http://zakinppo.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
12. Shapar V.B. Psykholohichniy tлумachnyi slovnyk / V.B. Shapar. – Kh. : Prapor, 2004. – 640 s.